

УДК 329(324)

Michal CIRNER
(Prešov, Slovensko)

DÔVODY A PRÍKLADY ÚSPECHOV PROTESTNÝCH POLITICKÝCH STRÁN V DEMOKRATICKOM POLITICKOM SYSTÉME

V politologickej debate v stredoeurópskom priestore sa problematika tzv. protestných politických strán analyzuje len marginálne. Výsledky parlamentných volieb na Slovensku (2012), v Českej republike (2013), ale aj ďalších európskych krajinách (Taliansko, Grécko etc.) sú jasným znakom toho, aby sa politológovia serióznejšie začali zaoberať fenoménom neštandardných politických zoskupení. V politickej vede nejde o nepopísaný list, pretože „antistrany“ alebo antisystémové, „protistranícke“, protestné politické subjekty, ako ich synonymicky môžeme signovať,

majú svoje relatívne nemalé teoretické zázemie, konceptualizované predovšetkým zásluhou západoeurópskych a amerických expertov, v oblasti politických strán a straníckych systémov.

Ak by sme predpokladali, že ide o jav 21. storočia, mýlili by sme sa. Ilustrovať sa to dá príspevkom Susan Scarrowovej z roku 1995, ktorá tvrdí, že v ostatných rokoch argumenty proti politickým stranám získavajú na dôležitosti v širokej škále demokratických systémov. V Taliansku revolta „ľudu“ proti etablovaným stranám dosahuje nový stupeň v roku 1993, kedy 90% voličov (69% celého elektorátu) zahlasovalo za zrušenie štátnych dotácií pre politické strany, a keď nové „hnutia“ (proklamujúce sa ako „antistrany“) zaznamenávajú enormnú podporu v komunálnych voľbách¹. Francúzski voliči taktiež prejavujú svoju nespokojnosť s tradičnými politickými subjektmi (vyše dva milióny úmyselne neplatných hlasovacích lístkov) v parlamentných voľbách v roku 1993. V tomto období sa odohráva aj prekvapivý príbeh amerického prezidentského súboja. Ide o dispozíciu mobilizovať voličov nestranickým kandidátom na prezidenta Rossom Perotom (Scarrowová, 1995).

Z etymologického hľadiska „antistranu“ popisujeme podľa slovníka Collins Dictionary ako „(politiku) opozíciu voči politickej strane alebo politickým stranám“ (Collins Dictionary, 2013). Iné synonymné variácie hovoria o strane „anti-establišmentu“, „strane proti prúdu“, „neo-populistickej“ strane, „strane nespokojnosti“, „protistraníckej“ strane. V duchu Schedlera sú to tie politické partaje, ktoré stavajú občanov proti elitám a tie, ktoré stavajú občanov proti sebe navzájom (Schedler, 1996). Politológ a ľavicový politik Blaha tvrdí, že pre svoju „politickú stratégiu nepotrebujú reálny program, hodnotovú orientáciu či vzdelanie...“ (Blaha, 2013). Abedi sa domnieva, že typ tejto strany spochybňuje status quo, pokiaľ ide o politiku a politický systém. Antistrany nielenže vnímajú sami seba ako vyzývateľov politického zriadenia, ale takisto presvedčajú, že existuje dištinkcia medzi establišmentom a „ľudom“ (Abedi, 2004).

Capoccia definuje antisystémové strany v rámci stranického systému a demokratických režimov. Vidí diferenciu medzi „ideologickou antisystémovosťou“ a „relatívnou antisystémovosťou“. Myslí si, že „ideologická antisystémovosť“ je stranícka opozícia voči demokratickému systému a „relatívna antisystémovosť“ je iba pozícia vzhľadom na hodnoty špecifického systému (Capoccia, 2002). V súlade so Sartorim „...nie sú všetky antisystémové strany antisystémové v rovnakom zmysle: Negácia zahŕňa, alebo môže zahŕňať, široké rozpätie najrôznejších postojov od „odcudzenia“ a celkového odmietania až po „protest““ (Sartori, 2005, s. 137). Všetky tieto strany podľa Sartoriho zdieľajú identickú vlastnosť, totiž že spochybňujú legitimitu režimu a podkopávajú jeho nosné základy. „Stranu možno teda definovať ako antisystémovú, keď podkopáva legitimitu režimu, voči ktorému stojí v opozícii“ (Sartori, 2005, s. 137). Na druhej strane musí byť rozdiel medzi ideologickou a protestnou opozíciou regulárne vysvetlený: „Antisystémová strana nemusí byť v žiadnom konkrétnom zmysle, a ešte menej vo vlastnej praxi, revolučná“ (Sartori, 2005, s. 138).

Ďalší z autorov, referujúci o „protestných stranách“ je Fennema, ktorý píše, že tieto strany obviňujú politický establišment zo všetkých spoločenských neuhov sveta, vrátane nezamestnanosti a neobmedzenej imigrácie. Ich úmyslom je narušiť politický systém bez prezentovania alternatívnych riešení týchto problémov (Fennema, 1997). Všeobecne sa v posledných rokoch autori (Mair 2003, Dalton a Weldon 2005, Scarrowová 2000 etc.) zmieňujú o kríze politických strán. „Daalder naznačuje, že diskusia o „kríze politickej strany“ možno rozdeliť do štyroch väčších kategórií: „popretie strany“ (všetky strany sú nebezpečenstvom pre spoločnosť), „selektívne odmietnutie strany“ (niektoré strany sú dobré, iné sú zlé), „selektívne odmietnutie straníckych systémov“ (niektoré stranícke systémy sú zlé) a „nadbytočnosť strán“ (strany sú nahradené inými orgánmi a subjektmi)“ (Scarrowová, 1995, s. 9).

Obrázok 1: Dôsledky „antistraníckych“ argumentov

Identifikovaná problémová oblasť	Povaha navrhovaného riešenia
A. Operácie	Zmena pravidiel & noriem (má vplyv na všetky strany)
B. Programové alternatívy	Zmena „hráčov“ (má vplyv na konkrétne strany)

¹Trebapodotknúť, že taliansky stranícky systém sa začiatkom 90-tych rokov „rozpadol“ porôznymi korupčnými škandálmi a informáciou o prepojení talianskych politikov s mafiou.

C. Systém

Zmena parametrov
(ovplyvňuje politické spektrum)

Zdroj: Scarrow, 1995, s. 10.

Scarrowová navyše popisuje rôzne „anti“ prístupy k politickým stranám. Prvý prístup vraví, že všetky strany sú zlé, pretože narúšajú zrod všeobecnej vôle (čo by sa dalo denominovať ako Rousseauovský prístup). Druhý typ tvrdí, že všetky strany sú zlé, pretože sa snažia zakonzervovať stav v prospech partikulárnych záujmov, zatiaľ čo štát by mal byť v skutočnosti nezávislý, aby sa staral o spoločné dobro (čo by sa dalo nazvať ako etatistický prístup). Tretí prístup sa nazýva pluralistický. Pluralitná perspektíva vychádza z predpokladu, že je legitímne a potrebné, aby konfliktné skupiny formovali verejnú politiku. Žiadny z týchto prístupov nie je nutne nedemokratický. Každý z prístupov (ale nie nevyhnutne) súhlasí s tým, že určitý stupeň pluralitnej demokracie je neodmysliteľný, alebo prinajmenej neodvratný. Nezhodujú sa však na druhoch limitov, ktoré by mali byť realizované tak, aby sa dospelo k najlepšej (alebo aspoň najmenej zlej) forme straníckej demokracie (Scarrowová, 1995).

Cas Mudde vo svojom článku „The Paradox of Anti-Party Party. Insights from the Extreme Right“, pomenúva okrem spomínaných tieto hľadiská: „1. Extrémistické antistranícke hľadisko: v tejto úzkej definícii je politická strana ako inštitúcia odmietnutá, z dôvodu svojej deliacej povahy alebo skutočnosti, že tvorí bariéru medzi vládcami a ovládanými. Daaler tomu hovorí popieranie alebo popretie strany. 2. Populistické antistranícke hľadisko: v tejto širokej definícii sú niektoré politické strany kritizované z dôvodu ich zlého fungovania alebo pre politické skupiny, ktoré (ne)reprezentujú občanov. To je porovnateľné s Daadlerom a jeho „selektívnym odmietnutím strany““ (Mudde, 1996, s. 267).

Frustrácie zo štandardných politických zoskupení teda pochádzajú aj zo zlyhania reprezentácie. Volič môže nadobudnúť pocit, že jeho politické záujmy sú slabo zastúpené. Ide teda o „problém zastúpenia“. Na druhej strane si volič môže všimnúť, že politické strany sú akoby na „nerozoznanie“. Ďalej môže volič vnímať ako strany zaujímajú rozmanité pozície, a predsa sú tieto postoje vzdialené od preferencií daného voliča. Rezultátom je „problém odcudzenia“. Nespokojnosť s politickými stranami môže mať obdobne ekonomickú podstatu. Zvlášť pravdepodobné je, že zdrojom frustrácie je dezilúzia z národohospodárskych výsledníc vládnucej strany. Štandardným prostriedkom demokracie je penalizácia vládnucej strany hlasovaním proti nej v nasledujúcich voľbách. Pokiaľ sa vnímaná ekonomická kondícia štátu nezlepší s inou stranou pri moci, mohla by širšia nespokojnosť s politickými stranami ako inštitúciami, viesť k podpore antistrán (Gidengil – Blais – Nevitte – Nadeau, 2001).

V čase volieb majú občania, ktorí sú sklamaní z politických strán, v podstate tri eventuality: môžu nevoliť, smú hlasovať pre stranu, ktorá sľubuje, že bude realizovať politiku inakšie, alebo môžu hlasovať pre jednu z tradičných alternatív v snahe, že jej správanie sa zmení. Antistranícke strany mobilizujú na substráte antistraníckych argumentov. Aj voliči Rossa Perota sa v roku 1992 domnievajú, že neexistujú nijaké význačné odlišnosti medzi republikánskou a demokratickou stranou v USA, ale prioritizujú vytvorenie novej strany, ktorá by zápasila vo voľbách so „starými“ stranami. „Problém odcudzenia“ od vládnej strany je kľúčovým faktorom motivácie pre voľbu antistrany. Antistrany však nemôžu mobilizovať iba na podklade antistraníctva samotného. Európske neopopulistické antistrany spojili ich protistranícku rétoriku s novou jasnou pravicovou agendou. Zobrali tak preferencie etablovaným stranám, kde takáto agenda nebola zastúpená a prezentovaná. Politizácia ako „skrytý problém“, bola kľúčom k ich úspechu (Gidengil – Blais – Nevitte – Nadeau, 2001).

Príkladom novodobej antistrany je anglická UK Anti Party². Považuje sa za hlas antipolitickej väčšiny a je stranou pre nezávislých. Jej kandidáti sú ľudia, ktorí si želajú participovať na politických procesoch, ale nechcú „byť obmedzení zvieracou kazajkou politickej strany“ (UK Anti Party, 2009). A prečo nezávislí potrebujú politickú stranu? Volebný systém je podľa nich stranícky orientovaný. Antistranou sú preto, lebo politické partaje sú vo svojom fundamente antidemokratické. Jedinou ich politikou je nemať nijakú vytýčenú politiku. Od všetkých členov sa vyžaduje, aby si utvárali a vyjadrovali autorský názor na všetky otázky, za všetkých okolností. V mnohých ohľadoch podobnú rétoriku a princípy zastáva aj slovenské politické zoskupenie OĽaNO.

² Domovská internetová stránka UK Anti Party je: <http://www.antiparty.org.uk/home.html>.

En bref: vzor slovenskej „protistraníckej“ strany – OĽaNO³

Štyria poslanci tohto občianskeho združenia sa z koncových miest kandidátky strany SaS, dostali do parlamentných lavíc už vo voľbách v roku 2010. V roku 2011 sa transformovali na politickú stranu, aby mohli kandidovať samostatne v predčasných parlamentných voľbách do NR SR v roku 2012. Na svojej internetovej stránke prehlasujú: „Politici si schválili také zákony, ktoré neumožňujú, aby do parlamentu kandidovali nezávislí občania. Nechcú, aby sa im do parlamentu dostala „škodná“... My sme radi, že sme považovaní práve za takúto „škodnú“. Vytvorili sme platformu, aby mohli kandidovať aj nezávislí a nebyť pritom členmi nejakej strany“ (Obyčajní ľudia, 2011).

Martin Búr označuje v roku 2011 lídra hnutia Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti Igora Matoviča ako „charizmatoviča“, ten vraj simuluje budovanie antistrany zloženej z nezávislých osobností, ktoré budú aj po zvolení konať autonómne. „Zo samotnej podstaty fungovania slovenskej politiky je to nezmysel, ale ilúzia je to príťažlivá...“ (Búr, 2011). Okrem toho Búr poznamenáva, že každá nová strana sa rada tvári panensky („strana nepobozkaná“), aby dobre kontrastovala s tými starými.

Stískala rovnako naznačuje, že z pohľadu „slovenských podmienok“ by bolo prípustné hovoriť o OĽaNO ako o neštandardnej politickej strane, ale pokiaľ ide o klasifikáciu, táto strana patrí k tým štandardným. „Otázka vnútornej stability subjektu v dôsledku deklarovanej nezávislosti členov je naozaj otázna. Aj keď... OĽaNO sa prezentuje ako strana občianskeho protestu, je kompatibilná so slovenskými stredo-právými stranami pri konštituovaní koalície“ (Stískala, 2012, s. 231).

V súlade s Mesežnikovom je OĽaNO poznačená badateľnou tendenciou posilniť vo verejnosti kritické nálady voči súčasnej politickej elite, politickým subjektom ako typu reprezentácie záujmov. Exponenti strany sa správajú tak, aby „túto formáciu občania vnímali ako antipód štandardnej strany, ako akúsi „antistranu“. Útočili na politické strany ako na organizácie, vyzývali skončiť s partokraciou, zavrhovali možnosť premeny svojho zoskupenia na štandardnú politickú stranu, odmietali budovanie organizačných štruktúr a členstva“ (Mesežnikov, 2012, s. 32).

OĽaNO pred parlamentnými voľbami v roku 2012 zdôrazňuje prvky „novosti“ vlastného subjektu, ich predsavzatím je vniesť do politiky „novú krv“. Priamo deklarujú svoju orientáciu na protestný elektorát. Predkladajú návrhy imponujúce ľuďom nespokojným so súčasným stavom tzv. „veľkej“ politiky. Medzi východiskové predvolebné témy patria otázky spravodlivosti, rovnosti a priamej demokracie (Mesežnikov, 2012). Na kandidátke mali byť aj členovia a sympatizanti niektorých marginálnych politických zoskupení (KDS, OKS), ale kvôli nezhodám z kandidátky pred voľbami buď odstúpili alebo boli vyškrtnutí.

Vo voľbách do NR SR získala OĽaNO vyše 218 tisíc hlasov voličov, čo je 8,55%-tný podiel platných hlasov vo voľbách. Stala sa tretím najsilnejším politickým subjektom so ziskom 16 poslaneckých mandátov zo 150. Keďže po voľbách bola utvorená vláda jednej strany, nevieme ako by fungovalo toto zoskupenie v prípadnej vládnej koalícii s inými stranami. Z ich poslaneckého klubu v NR SR, v temporálnom rozmedzí 1,5 roka, vystúpili dvaja poslanci. Poslanecký klub je veľmi neheterogénny, ak nerátame jeho konzervatívnu odnož, ktorá je značne iniciatívna a aktívna pri svojich návrhoch. Sú to poslanci ako Kuffa, Škripek, Matovič a pod.

V NR SR obsadili jeden post podpredsedu NR SR a dvoch predsedov parlamentných výborov. V prieskumoch verejnej mienky, navzdory kontroverzným propozíciám, expresívnemu vyjadrovaniu a niektorým nevšedným aktivitám predstaviteľov zoskupenia, si OĽaNO zatiaľ (jeseň 2013) udržiava stabilný voličský potenciál. Igor Matovič je úspešným podnikateľom a to nie je jediným prepojením s českými stranami podobného typu. Konkrétne sú to strany ANO 2011 podnikateľa Andreja Babiša a Úsvit priamej demokracie podnikateľa Tomia Okamuru. Iným prepojením je skutočnosť, že na čele týchto hnutí sú charizmatické osobnosti.

En bref: vzory českých „protistraníckych“ strán – ANO 2011, Úsvit priamej demokracie Tomia Okamury a antisystémová KSČM⁴

Aj v prípade ANO 2011 bolo založené najprv občianske združenie (ANO 2011 – Akcia nespokojných občanov), ktoré sa v roku 2012 zmenilo na politické hnutie. Hnutie ANO 2011 má ešte jednu bezmála identickú konexiu s OĽaNO. Ak na internetovej stránke ANO 2011 a stránke OĽaNO

³ Viac o politickom zoskupení OĽaNO: www.obycajniludia.sk.

⁴ Viac o politickej strane ANO 2011: <http://www.anobudeliz.cz/cs/>. Webová stránka Úsvitu priamej demokracie Tomia Okamury: <http://www.hnutiusvit.cz/>. Internetové stránky KSČM: <http://www.kscm.cz/>.

skonfrontujeme primárnu informáciu pre verejnosť, ktorá sa nazýva „Pár slov o ANO“, respektíve v slovenskej verzii Matovičovho hnutia „O nás“, ide o podobne koncipovaný text („manifest“): „Nestojíme o politické funkcie, ale inej cesty než ísť aktívne do politiky niet... Pre politikov a politické strany neplatia žiadne normy, jediným cieľom je pre ne moc a pre väčšinu z nich i peniaze... Už 24 rokov od revolúcie nám stále rovnakí ľudia sľubujú, že sa budeme mať lepšie... Žiadna zo súčasných strán, žiadni politici, ktorí tvrdili, že vyriešia najpálčivejšie problémy Česka, dosiaľ neuspeli“ (ANO 2011, 2013).

V duchu Hamerského je sila Babišovho hnutia v priamočiarosti a prostoduchosti odkazu, s ktorým sa obracia na sklamaných voličov veľkých „systémových“ politických subjektov. Ponuku voličom výstižne charakterizuje zásadný slogan, že štát je potrebné riadiť ako firmu. „Babiš si najal profesionálov na vytvorenie kampane postavenej podľa pravidiel politického marketingu na mixe obľúbených osobností, pozitívnych hesiel, stredového programu a masívnej kampani“ (Hamerský, 2013). Hamerský je presvedčený, že ANO momentálne nie je štandardnou politickou stranou. Babišova paušálna kritika politikov iba prehľbuje odcudzenie verejnosti od politiky a v budúcnosti sa vraj Babišovi vypomstí. Donekonečna totiž nebude môcť argumentovať tvrdením, že on nie je politik.

Iný komentár zdôrazňuje, že nováčikovia na politickej scéne sa o sympatie voličov uchádzajú konglomerátom populizmu a sľubujú nové poriadky. „Napomôcť by tak k úspechu malo zavedenie praktík priamej demokracie, akými sú odvolateľnosť politikov a rušenie zákonov, boj proti korupcii či väčšia dôvera v odborníkov, než tradičných politických profesionálov“ (Česká televize.cz, 2013). Hnutie Úsvit uvádza, že spája politikov naprieč politickým spektrom a osobnosti z kultúrneho a verejného života. Hnutie podporuje všetkých, ktorí „chcú presadzovať priamu demokraciu a princíp osobnej zodpovednosti“ (Hnutí Úsvit, 2013).

Túžba po zmene a potrestaní tradičných strán vedie v predčasných voľbách do Poslaneckej snemovne, v Českej republike v októbri 2013, k destabilizácii politického systému, keď v Poslaneckej snemovni je zastúpených až sedem politických zoskupení⁵. Dôsledkom rozčarovania z politiky v Česku je výsledok 18,65% hlasov voličov pre stranu ANO 2011, čo predstavuje vyše 927 tisíc voličských hlasov a 47 mandátov v 200 člennej Poslaneckej snemovni. Strana ANO 2011 sa po voľbách 2013 stala v ČR druhou najsilnejšou politickou silou, keď výslednica víťaznej ČSSD bola okolo 20,5% hlasov voličov. Hnutie Andreja Babiša sa stalo faktickým víťazom volieb a bude významne interferovať českú politiku.

Povolebná analýza ukazuje, že nové hnutie ANO oslovilo všetky typy voličov, čo je pre politickú stranu neobvyklé. ANO v kampani viac ako korupciu kritizuje rozhádzanosť tradičných politických strán a ich neschopnosť dohodnúť sa na riešeniach. Strana Andreja Babiša oslovila hlavne nevoličov, až 30% tých, ktorí neboli vo voľbách v roku 2010 voliť (Zsilleová, 2013a).

Podobným fenoménom je Tomio Okamura a jeho Úsvit priamej demokracie. Získava vo voľbách podporu 6,88% voličov, čo značí zisk 14 poslaneckých mandátov a vyše 342 tisíc hlasov voličov. Okamura boduje v mestách s prevažne rómskym obyvateľstvom. „Podľa analýzy Českého štatistického úradu bodovala nová strana Úsvit priamej demokracie senátora japonského pôvodu Tomia Okamuru práve v mestách, ktoré majú problémy s Rómami a do správ sa dostávajú s protirómskymi pochodmi“ (Zsilleová, 2013b). Okamura sa vyjadruje, že českí Rómovia by sa mali vysťahovať do Indie, odkiaľ etnicky pochádzajú. Sociálne dávky by mali poberať len tie rómske rodiny, ktoré posielajú deti do školy a na pravidelné lekárske vyšetrenia. Líder strany Úsvit „oslovuje hlavne ľudí s nižším vzdelaním, ktorým sa páčia jeho populistické heslá“ (Zsilleová, 2013b).

Na českej politickej scéne je obligátne spomenúť aj stabilnú antisystémovú stranu, s temer „revolučným“ naturelom a silnou pozíciou – KSČM. V Poslaneckej snemovni, Senáte a v ďalších verejných volených i nevolených funkciách vo verejnej správe, má svoje zastúpenie na základe výsledkov volieb alebo dohodnutej spolupráce s inými stranami. Dlhodobá prezencia Komunistickej strany Čiech a Moravy je daná jej volebnými výsledkami. Vo voľbách do Poslaneckej snemovne v roku 2013 získava táto strana 14,91% hlasov voličov. Komunistov volí vyše 741 tisíc voličov, čo

⁵ Česká politická scéna zažíva už niekoľko rokov neustále politické a korupčné škandály. Od roku 2010 je to na ľavej strane politického spektra strana ČSSD – vnútorne rozdelená na niekoľko proti sebe stojacich táborov, čo sa prejavilo bezprostredne po voľbách 2013 v nejednotnosti sociálnej demokracie. Ďalej to bol rozpad a škandály strany Veci verejné – a jej faktického majiteľa Víta Bárta, ktorá bola súčasťou koalície po voľbách v roku 2010. Niekoľko korupčných škandálov mali aj ostatné strany koalície – ODS i TOP 09. Permanentné vládne krízy ukončil premiér Peter Nečas, po veľkom škandále dotýkajúcom sa priamo jeho osoby, svojim odstúpením a pádom vlády, ktorý viedol k predčasným voľbám v ČR. Stranický systém dopĺňa pomerne silná antisystémová strana KSČM.

vyjadruje zisk 33 poslaneckých mandátov, oproti 26 mandátom vo voľbách predchádzajúcich. „Programovým cieľom KSČM je socializmus...Program KSČM vychádza z marxistickej teórie otvoreného dialógu s medzinárodným komunistickým a ľavicovým hnutím...KSČM sa usiluje o to, aby bola stranou masovou, ktorá pracuje na základe kolektívnosti jednania a rozhodovania, samosprávnych princípov a širokej vnútrostraníckej demokracie“ (KSČM, 2012).

Politológ Kubát v tejto súvislosti uvádza: „proti prosystémovým stranám útočia z oboch strán ľavicové a pravicové strany antisystémové, najčastejšie teda komunistické a fašistické či nacistické...V tejto situácii potom môže ísť o priame ohrozenie demokracie“ (Kubát, 2013). Za efektívnu zbraň proti antisystémovým a extrémnym politickým stranám považuje Kubát dvojkolový volebný systém absolútnej väčšiny. Ten vyžaduje nadpolovičnú väčšinu hlasov v prvom kole volieb pre kandidáta. Do druhého kola tak môžu postúpiť dvaja alebo viacerí najúspešnejší kandidáti z kola prvého. Tento systém prinucuje politické strany ku kooperácii, k vzájomnej komunikácii. Nadovšetko sa to týka menších a stredne veľkých strán. Práve takýmito antisystémové a extrémne strany obvykle sú⁶.

En bref: vzor talianskej „protistraníckej“ strany – Hnutie piatich hviezd⁷

Beppe Grillo, uznávaný a populárny taliansky komik, bol najprv organizátorom viacerých protestných akcií. V roku 2010 založil hnutie Movimento 5 stelle – Hnutie 5 hviezd, ktoré sa stavia vyslovene proti straníckej politike. V komunálnych voľbách v máji 2012 získava celoštátne 15 percent a obsadzuje aj niektoré radnice. Kritici mu vyčítajú, že je obyčajný demagóg (Aktuality.sk, 2012). „Toto hnutie nie je dokonca ani skutočnou stranou – nemá tajomníka, nemá centrálu a neprijíma štátne dotácie. Volebný program sa môže zdať extrémistický, keď chce referendum za zotrvanie v eurozóne alebo odpísanie talianskeho dlhu. No hlavne nechce ísť do koalície so žiadnou existujúcou politickou stranou...Grillo je hlasom Talianov za zmenu. Radikálnu zmenu. Politickú zmenu bez politikov“ (Lžip, 2013).

Ľudí láka Grillo v prvom rade na sociálnych sieťach. Kandidátov Hnutia piatich hviezd vyberajú priaznivci v internetovom hlasovaní. Dostávajú sa medzi nich ženy v domácnosti, učitelia, nezamestnaní či robotníci. V roku 2013 kandiduje jeho hnutie v parlamentných voľbách prvýkrát a okamžite sa stáva najsilnejšou stranou v dolnej komore. Berie štvrtinu hlasov voličov, čo je viac ako 8 miliónov hlasov. Získava 162 poslaneckých kresiel. Všetko sú to nováčikovia v politike, ktorí nemajú spoločný program. Grillo dostáva do politiky obyčajných ľudí. Spája ich len antipatia proti tradičným talianskym politickým stranám (Krčmárik, 2013).

Michelko sa nazdáva, že talianske voľby reprezentujú vstup do nových čias. „Ľudia už odmietajú tolerovať masívnu korupciu, prerastanie organizovaného zločinu s politikou a jasne a jednoznačne hovoria politikom takzvaných štandardných strán – Dost’! Už vás nechceme!“ (Michelko, 2013). Kým pred niekoľkými rokmi boli podľa Michelka antisystémové strany akýmsi politickým folklórom, ktorý pôsobil ako spestrenie politického koloritu v danej krajine, bez prominentného vplyvu, momentálne sú údajne pomery iné a kvantum „nahnevaných“ rýchlo stúpa. Triumf neštandardných politických strán pripisuje i pretrvávajúcej kríze. Tu sa zhodujú s Blahom: „...Ľudia sú celkom oprávnené nahnevaní na to, že v spoločnosti bujnie korupcia, že sa prehlbujú sociálne nerovnosti, že je kríza, nezamestnanosť, chudoba. Ľudia sa právom hnevajú na oligarchov, korporácie a mocenské elity“ (Blaha, 2013).

Záver

Úspech protestných politických subjektov neprpisujeme len na vrub doterajšieho politického establišmentu a z neho prameniaceho deprimovaného elektorátu. Je tu fenomén krízy, ktorý majú na svedomí obe zmienené entity, na základe slobodnej voľby občanov a následných politických rozhodnutí zvolených. Kríza samotná sa istotne aj svojim dielom ako svojbytný činiteľ podieľa na voličskom správaní a preferenciách. Potom je to efektívne získavanie politických bodov cez politický populizmus. Jasné posolstvá a radikálne riešenia páľčivých otázok, povedané ľudovým jazykom.

⁶ Príkladom je antisystémová (pravico extrémistická) strana ESNS a jej líder Marián Kotleba. Ako kandidát na predsedu samosprávneho kraja v regionálnych voľbách v roku 2013 na Slovensku, sa dostal do druhého kola volieb, keď pri nízkej volebnej účasti (24,6 %) získal 21,3 % hlasov zúčastnených voličov. Ľavicový kandidát postupujúci z prvého miesta (49,5 % hlasov voličov), tesne nezískal majoritu hlasov zúčastnených voličov, aby sa v prvom kole stal víťazom volieb. Jeho najväčší kritik a konkurent, podporovaný pravicovými politickými zoskupeniami, ktorý v tomto volebnom súboji skončil prekvapivo až na treťom mieste (15,1 % hlasov voličov), deklaroval podporu pre ľavicového kandidáta v druhom kole volieb. Učinili tak i ďalšie štandardné politické strany. Politické chyby všetkých systémových politických zoskupení pred druhým kolom volieb, arogancia a ľahkovážnosť, ignorovanie protestne naladenej časti elektorátu i ďalšie širšie spoločenské faktory zapríčinili, že v druhom kole volieb zvíťazil spomínaný Kotleba.

⁷ Viac o hnutí Beppe Grilla na: <http://www.beppegrillo.it/movimento/>.

V neposlednom rade je to politický marketing.

Spoločne so štruktúrou spoločnosti sa mení i volebný trh. Stáva sa súťaživejším (a výsledky súťaže sú menej predvídateľné), čo vytvára adekvátne podmienky pre implementáciu marketingového modelu v politických stranách. „Tento posun sa v marketingovej literatúre často označuje ako presun od konceptu predaja k marketingovému konceptu“ (Hudáčková, 2012, s. 92). Jednoducho povedané, už tak nezáleží na programe, hodnotách a ideológii politickej strany, ako na reklamných postupoch, ktoré ju budú „predávať“. Aj preto „strany s marketingovou orientáciou čelia náročnej výzve dosiahnuť rovnováhu medzi vnútrostraníckou demokraciou a efektívnym rozhodovaním spojeným s vyššou ideologickou vágnosťou“ (Hudáčková, 2012, s. 104).

Utilitaristické a mnohokrát praktické koncepty antistrán by svoj bezobsažný a vágny politický profil mohli napríklad ideovo konkretizovať filozofiou tzv. nepolitickej politiky. Od Maxa Webera až po českých autorov, akými sú Masaryk, Bělohradský či Havel. Vždy je výnimočnejšou cestou sa inšpirovať hlbokými myšlienkami, i keď môžu byť nadmieru idealistické. Napolitická politika je tiež opozíciou oficiálnej politike praktizovanej tak, že už ju protistrana nemôže alebo nie je ochotná tolerovať. Otázkou zostáva, či protestné strany nie sú taktiež iba prostriedkom jednotlivcov alebo skupín ako nadobudnúť moc, prestíž, finančné prostriedky, funkcie a „hrať“ svoje politické hry, a tým pádom presadzovať vlastné partikulárne záujmy.

LITERATÚRA

- ABEDI, A.: *Anti-Political Establishment Parties: A comparative Analysis*. London: Routledge 2004.
- AKTUALITY.SK: Kráľ populistov? Talian Grillo strašiakom skorumpovaných politikov. Aktuality.sk, 2012. Dostupné na internete: <<http://www.aktuality.sk/clanok/210005/kral-populistov-talian-grillo-strasiakom-skorumpovanych-politikov/>>. [11/10/2013].
- ANO 2011: Pár slov o ANO. 2013. Dostupné na internete: <<http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/par-slov-o-ano/>>. [30/10/2013].
- BLAHA, L.: Prvý raz ako tragédia, druhý raz ako fraška. Slovo, 2013. Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/Prvy_raz_ako_tragedia_druhy_raz_ako_fraska/>. [11/10/2013].
- BŮR, M.: Ako matovičovci o panictvo prišli. Ina[k] central europeane magazine, 2011. Dostupné na internete: <http://www.inaque.sk/sk/clanky/seriousness/politika/ako_matovicovci_o_panictvo_prisli/>. [11/10/2013].
- CAPOCCIA, C. G.: *Anti-System Parties: A Conceptual Reassessment*. London: Journal of Theoretical Politics, Vol. 14, No. 1 (2002), pp. 9-35.
- COLLINS DICTIONARY: Definition of „antiparty“. 2013. Dostupné na internete: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/antiparty#antiparty_1>. [11/10/2013].
- ČESKÁ TELEVIZE.CZ: Úsvit šířitelů dobra. Antistrany mají šanci na úspěch. 2013. Dostupné na internete: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/225347-usvit-siritelu-dobra-antistrany-maji-sanci-na-uspech/>>. [19/10/2013].
- FENNEMA, M.: *Some Conceptual Issues and Problems in the Comparison of Anti-Immigrant Parties in Western Europe*. London: Party Politics, Vol. 3, No. 4 (1997), pp. 473-492.
- GIDENGIL, E. – BLAIS, A. – NEVITTE, N. – NADEAU, R.: *The Correlates and Consequences of Anti-Partyism in the 1997 Canadian Election*. London: Party Politics, Vol. 7, No. 4 (2001), pp. 491-513.
- HAMERSKÝ, J. M.: Politika: Andrej Babiš je na začátku. Neviditelný pes, 2013. Dostupné na internete: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/politika-andrej-babis-je-na-zacatku-dtr-p_politika.asp?c=A131017_213401_p_politika_wag>. [19/10/2013].
- HNUTÍ ÚSVIT: Úvodem. 2013. Dostupné na internete: <<http://www.hnutiusvit.cz/uvodem/>>. [30/10/2013].
- HUDÁČKOVÁ, S.: Politické strany a implementace marketingového modelu. In: CHYTILEK, R. – EIBL, O. – MATUŠKOVÁ, A. (eds.): *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: CDK 2012, s. 91-107.
- IDNES.CZ: Výsledky voleb v České republice. Volby do Poslanecké sněmovny 2013 (konečné výsledky). 2013. Dostupné na internete: <<http://volby.idnes.cz/poslanecka-snemovna-2013.aspx?t=vysledky-stran>>. [30/10/2013].
- IŽIP, R.: V Taliansku vyhrala antipolitika. Finweb.hnonline.sk, 2013. Dostupné na internete: <<http://finweb.hnonline.sk/komentare-a-analyzy-123/v-taliansku-vyhrala-antipolitika-komentar-dna-541365>>. [19/10/2013].
- KRČMARIK, M.: Taliani volili proti systému. Víťazom volieb je komik. SME, 2013. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/6715039/taliani-volili-proti-systemu-vitazom-volieb-je-komik.html>>. [19/10/2013].
- KSČM: Naše strana. 2012. Dostupné na internete: <<http://www.kscm.cz/nase-strana>>. [30/10/2013].
- KUBÁT, M.: Jaký volební systém pro Českou republiku? Brno: Revue Politika, ročník pátý, číslo 7-8 (2013). Dostupné na internete: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1889/jaky-volebni-system-pro-ceskou-republiku>>. [11/10/2013].

- MESEŽNIKOV, G.: Vývoj systému politických strán, stranická politika a voľby '12. In: KRIVÝ, V. (ed.): Slovenské voľby '12. Bratislava: Sociologický ústav SAV 2012, s. 11-46.
- MICHELKO, R.: Konsolidácia kontra demokracia. Slovenské národné noviny, 2013. Dostupné na internete: <<http://www.snn.sk/index.php/nazory/1468-konsolidacia-kontra-demokracia>>. [11/10/2013].
- MUDDE, C.: The Paradox of the Anti-party Party: Insights from the Extreme Right. London: Party Politics, Vol. 2, No. 2 (1996), pp. 265-276.
- OBYČAJNÍ LUDIA: O nás. 2011. Dostupné na internete: <<http://obycajniludia.sk/o-nas/>>. [30/10/2013].
- SARTORI, G.: Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu. Brno: CDK 2005.
- SCARROWOVÁ, E. S.: Anti-Partisanship and Political Change Essays. In: BEVAN, R. – PROBST, L. – SCARROW, S.: Anti-Party Discourses in Germany. Three Essays. Vienna: Institute for Advanced Studies. Reihe Politikwissenschaft, Vol. 22, No. 22 (1995), pp. 6-26.
- SCHEDLER, A.: Anti-Political-Establishment Parties. London: Party Politics, Vol. 2, No. 3 (1996), pp. 291-312.
- STÍSKALA, J.: Party System of Slovak Republic and its Stability after 2010 and 2012 Elections in Comparative Perspective. Trnava: Slovak Journal of Political Sciences, Vol. 12, No. 3 (2012), pp. 224-251.
- ŠÚ SR: Voľby do NR SR 2012. 2012. Dostupné na internete: <<http://app.statistics.sk/nrsr2012/sr/tab3.jsp?lang=sk>>. [19/10/2013].
- UK Anti Party. 2009. Dostupné na internete: <<http://www.antiparty.org.uk/home.html>>. [11/10/2013].
- ZSILLEOVÁ, M.: Babiš oslovil všetkých: mladých, starých, bohatých i nevzdelaných. Sme, 2013b. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/6993160/babis-oslovil-vsetkych-mladych-starych-bohatych-i-nevzdelanych.html>>. [06/11/2013].
- ZSILLEOVÁ, M.: Populista Okamura bodoval v mestách s Rómami. Sme, 2013a. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/6986730/populista-okamura-bodoval-v-mestach-s-romami.html>>. [30/10/2013].

SUMMARY

Cirner M. THE CAUSES AND EXAMPLES OF SUCCESSES OF THE PROTEST POLITICAL PARTIES IN A DEMOCRATIC POLITICAL SYSTEM

In the last period protest political parties are obtaining significant political position in Central Europe. This is a consequence of several factors that may affect and destabilize the political system and system of political parties. These non-standard political parties are often populist and internally inconsistent, what is the cause of their unpredictable behavior in the political arena. The increase in their popularity should be a memento for traditional political formations. They should seek to remove their own shortcomings and demonstrate their functionality for electorate.

Key words: protest political parties, elections, electorate, politics, populism